

ORNA DONATH
ve Margret Trebbe-Plath
Annelikten Pişman Olmak

Destek Yayınları, 2018 (1 baskı)

Regretting Motherhood. A Study

© 2016 Albrecht Knaus Verlag

Albrecht Knaus Verlag, Random House'un alt markasıdır.

Bu kitabın yayın hakları Anatolia Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.

İletişim Yayınları 3130 • Psykhe 44

ISBN-13: 978-975-05-3272-6

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2022, İstanbul

DİZİ EDITÖRÜ Bahar Siber

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ORNA DONATH
ve Margret Trebbe-Plath

Annelikten Pişman Olmak

Regretting Motherhood
A Study

ÇEVİREN
Bilge Yalçın

ORNA DONATH Tel Aviv Üniversitesi'nde sosyoloji okudu. Yüksek lisans tezinde gönüllü çocuksuzluk, doktora tezinde annelikten duyulan pişmanlık konularını ele aldı. Halen Tel Aviv ve Ben Gurion üniversitelerinde, ayrıca Tel Aviv-Yafa Yüksekokulu'nda ders veriyor. Feminist aktivist sıfatıyla çeşitli kadın derneklerinde yönetici, koordinatör ve eğitmen olarak çalışıyor. Özellikle 2017'de doktora tezinden hareketle kitaplaştırdığı *Annelikten Pişman Olmak* kitabı uluslararası camiada ilgiyle karşılandı ve Tayvan, Güney Kore, İspanya, Fransa, Almanya, İngiltere, ABD gibi ülkelerde yayımlandı.

MARGRET TREBBE-PLATH Alman edebiyatı ve dilbilim okudu. Halen Berlin'de yaşıyor, edebiyat ajansı ve serbest editör olarak çalışıyor.

Bu nasıl gerçek olabilir demek yerine, ya gerçekten
doğruysa, diye sorabiliriz.

– ARTHUR BOCHNER

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	9
GİRİŞ	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
ANNELİĞE GİDEN YOLLAR: KADINLARIN DENEYİMLERİNE KARŞILIK TOPLUM NE DİKTE EDİYOR?	29
İKİNCİ BÖLÜM	
ANNELİĞİ TALEP ETMEK: ANNELER NASIL GÖRÜNMELİ, NE YAPMALI VE NE HİSSETMELİ?	55
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
ANNELİKTEN PİŞMAN OLMAK: KEŞKE HİÇ KİMSENİN ANNESİ OLMAYABİLSEYDİM	75
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
ANNELİK TECRÜBELERİ VE UYGULAMADA PİŞMANLIK: GAYRİMEŞRU BİR DUYGUYLA YAŞAMAK	127
BEŞİNCİ BÖLÜM	
ANNE, SEN KİMSİN? SÖZLE SUSKUNLUK ARASINDA ANNELİKTEN PİŞMAN OLMAK	185

ALTINCI BÖLÜM

ANNELER VE ÖZNELER: PIŞMANLIK ÜZERİNDEN

ANNELERİN DURUMUNU SORUŞTURMAK.....215

SONSÖZ.....247

TEŞEKKÜR

Bu kitap, onu ve beni destekleyen kadınlar, erkekler ve kurumlar olmasaydı, hayat bulamazdı.

Öncelikle ve ilk başta çalışmama katılan kadınlara –Bali, Brenda, Carmel, Charlotte, Debra, Doreen, Edith, Erika, Grace, Jackie, Helen, Jasmine, Liz, Maya, Naomi, Nina, Odelya, Rose, Sky, Sophia, Sunny, Susie ve Tirtza– teşekkür ederim. İçinde yaşadığımız toplumsal iklimde, güveniniz verili bir şey olarak görülemez ve görülmemeli. Bu kitap tek tek, her birinize ithaf edilmiştir.

Margret Trebbe-Plath olmasa, hiçbir şey aynı olmazdı. Diller, ülkeler ve insanların yürekleri arasında köprü kurmayı mümkün kıldığı için sana müteşekkirim. Kelimeler üzerine yaptığımız ve benim için dünyalara bedel olan, duyarlılık ve bilgelik dolu yaratıcı takım çalışması için kendimi şanslı addediyorum; daha fazlasını isteyemezdim.

Britta Egetemeier ve Knaus Yayınevi'ndeki tüm profesyonel hanımlar – bu yolda benimle yürüdüğünüz için teşekkür ederim. Kadınlar ve anneler arasında bizim dile dökmediklerimizin suskunluğuna son vermek için yaptığınız fedakârlıkları sevgiyle anıyorum.

(İsrail) Tel Aviv Üniversitesi Sosyoloji ve Antropoloji Bölümü'nde doktora öğrencisiyken çalışmama danışmanlık yapan, bir yandan ayağımın altına ihtiyaç duyduğum muhtemem güvenlik ağını çekerken, kendi ayaklarım üzerinde durabileceğime inanan Prof. Hanna Herzog ve Prof. Haim Hazan'a müteşekkirim.

Çalışma, (İsrail) Tel Aviv Üniversitesi Başkanın Mükemmeliyet Bursu ve Jonathan Shapira (İsrail) Tel Aviv Üniversitesi Sosyoloji ve Antropoloji Bölümü Doktora Çalışmaları Mükemmellik Bursu'yla desteklendiğinden, her ikisine de cömertlikleri ve inançları için teşekkür ederim. Yürümek istediğim yola ışık tutan (İsrail) Ben-Gurion Üniversitesi Cinsiyet Çalışmaları'ndaki araştırmacılara da şükranlarımı sunuyorum.

Ailem ve seçilmiş ailem, hafta sonu-bayram tatili demeden, yıllar boyu bana gösterdikleri sabır için tüm takdiri mi hak ediyor. Yazmanın karanlıkları arasından geri döndüğüm ana kadar sevgi ve ilgiyle beklemekten vazgeçemediğini-zi bilmesem, dalıp gözden kaybolmak çok daha güç olurdu.

Ve sen, sevdiğim. Beni tutan varlığın için en derin, şükran dolu hislerle.

GİRİŞ

Pişman olacaksın!
Çocuk
Doğurmadığın
İçin pişman olacaksın!

2007’de İsrailli ve Yahudi kadın ve erkeklerin ebeveyn olmayı arzu etmemeleri hakkında yaptığım araştırmayı bitirdiğimde, yukarıdaki sözler yüreğime kazınmıştı. Genel olarak ebeveyn, özellikle de anne olmak istemeyen hemen herkesi sürekli tehdit eden bu sözlerin içindeki felaket tellalı, kafamda yankılanıp duruyordu: Bundan kesin pişman olacaklar. Anne olmayan kadınlar bundan pişman olacak. Nokta.

Bu kesin hüküm, başıma bela olmuştu. Aklım dörtmela koşuyordu. Çocuk doğurduktan sonra pişman olmayı, kim senin annesi olmadığı o eski haline dönmeyi düşünme ihtimalini hesaba katmayan ve kadınları çocuk doğurmamaktan pişman olacakları yönünde, pişmanlık gibi bir silahla tehdit ederek kesin olarak açmaza sokan, kişiye başka seçenek bırakmayan bu saptamayı kabul etmek benim için zordu.

2008’de sorgulamaya başladım.

Sorgulamaya İsrail’de başladım. İsrail, ortalama olarak her kadının üç çocuk doğurduğu,¹ doğurganlık oranının Eko-

1 “2015 Uluslararası Kadınlar Günü için Seçilmiş Veriler”, İsrail Merkezi İs-

nomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü üyesi ülkelerin ortalamasından daha yüksek olduğu bir ülke. İsrail’de doğurganlık oranı 1,74 – gerçi oranı 1,9 olan ABD gibi çeşitli Batılı ülkelerle Avusturya, İsveç, Estonya ve doğurganlık oranı 1,4’le² çok düşük olan Almanya gibi Avrupa ülkelerinde de bunun geçerli olduğu ortaya çıktı. Almanya’daki kadınlar anne olma eğilimlerine karşı tedbir almakta daha serbest gibi görünse de, toplumun “doğru” kararı alıp anne olmak konusunda kadınlara yaptığı baskıya boyun eğmek zorunda kalıyorlar. Hangi ülkeyi araştırırsam araştırayım, kadınlar çocuk doğuruyor, onları yetiştiriyor, anneliğin zorluklarına katlanıyorlar, fakat buna dair pişmanlık neredeyse hiç dillendirilmiyor.

Bu olguya, herhangi bir konu gerçekten var olsa bile henüz konuşulmadığı için onu görmemize veya duymamıza müsaade etmediğinden, toplumsal görüş açımızın sınırlı olduğu varsayımım uyarınca yaklaşmakta ısrarlıydım: Anneliğin, kadınlara memnuniyet, sevinç, sevgi, kıvanç, gurur ve tatmin duygularını aşıladığı ilk ve en önemli ilişki olabileceğini zaten biliyorduk. Anneliğin aynı zamanda savunmasızlık, hüsrana, suçluluk, utanç, öfke, husumet ve düş kırıklığı yaratabilecek, gerilim ve duygu karmaşasından beslenen bir alan olduğunu da biliyorduk. Kadının hareket özgürlüğünü ve bağımsızlık derecesini kısıtladığından anneliğin kendi içinde baskıcı olduğunu da biliyorduk. Annelerin kasten veya bilinçsizce zarar veren, istismar eden ve bazen de öldüren insani yaratıklar olduğunun bilincine varmaya başlamıştık. Buna rağmen insan doğasının bu deneyimlerinin, annelikle ilgili efsanevi imgemizi paramparça etmeyeceğini arzu-

tatistik Bürosu, http://www.cbs.gov.il/reader/newhodaot/hodaa_template.html?hoda=201511057.

2 “Doğurganlık oranları, toplam (kadın başına doğum sayısı)”, Dünya Bankası Verileri, 2015:<http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>.

luyoruz ve böylelikle anneliğin pişmanlık da getirebileceğini kabullenmeye yanaşmıyoruz – annelik de, içinde acı çekip önemsedığımız hayatımızın diğer alanları gibidir, dolayısıyla geriye dönüp tam tersini yapmayı dileriz. Anneler zorluklarla karşılaştığında, anne olmanın talihsiz bir durum olduğunu düşünmeleri kendilerinden beklenmez, böyle düşünmelerine izin verilmez.³

Bu konu açıkça konuşulmadığından ve anneliği, insanlığın pişman olma deneyiminin ötesine yerleştiren bu direncin ışığında, anne olduktan sonra pişman olmak toplumsal tartışmalarda⁴ da annelikle ilgili disiplinlerarası kuramsal ve feminist yazılı eserlerde de neredeyse hiç yer almaz: Annele- rin ağzından yapılan aktarımların çoğu annelerin ve bebek- lerin duyguları ve tecrübeleri hakkındadır. Daha büyük ço- cukların annelerine ait tecrübelere yapılan atıfların azlığı, annelerin yıllar içerisinde geçmişe yönelik izahatlarına çok az yer verildiğini ortaya koyar. Ayrıca kadınların anneliğe dönüşürkenki davranışlarıyla ilgili yazıların çoğu, anne ol- maya razı olmayan kadınları anlatan edebi eserlerde yer alır. Dolayısıyla annelerin geçmişe yönelik açıklamaları eksiktir ve bu soru genellikle, annelerin hayatıyla hiçbir alakası ol- mayan “başka kadınlara” sorulur.

3 Yapılan çalışmalar pişman olmanın içinde hem kavramsal öğelerin (hayal gü- cü, hatıra, yargılama ve değerlendirme gibi) hem de duygusal yönlerin (keder, tasa ve acı gibi) olduğunu gösterdi. Pişman olmanın hissedilen bir sebep veya makul bir duygu olduğunu iddia eden Janet Landman’i takip ettiğimden, hem de ikisi arasında keskin bir fark yaratmaya çalışmanın zalimane ve uygunsuz kaçacağını bildiğimden, pişman olmayı kitap boyunca duygusal bir tutum ola- rak ele alacağım.

4 Amerikalı köşe yazarı Ann Landers, 1970’te yöntemsel olarak tartışmalı bir şe- kilde aşağıdaki soruyu sormuştur: “Yeniden seçebilecek olsanız, tekrar ebe- veyn olmayı seçer miydiniz?” Ebeveynler tarafından editörlere 10.000’den faz- la mektup gönderilmiş, mektupların % 70’i “hayır” cevabını vermiştir. Kana- atımca, hayır cevabını verenlerin oranının pek önemi yoktur; önemli olan, bu konuda fiilen bir anket düzenlenmiş olduğu gerçeğidir, hele de olayın kırk kü- sur yıl önce yaşandığı düşünülürse.

Bu yol haritasının ışığında, konuyla ilgili feminist kuramlar “bile” konuyu tekrardan değerlendirmedeği için annelerin tek başlarına pişman olmalarına izin verilmediği görülür.

Yakın geçmişte pişman olmuş anneler konusu internette⁵ ele alındığında, olaya şüpheyle bakıldı, yani varlığına inanılmadı veya hiddet ve çarpıtma olarak görüldü; yani pişmanlık duyan anneler bencil, deli, hasarlı kadınlar ve “sızlanan bir kültürün” içinde yaşadığımızı ispatlayan edepsiz kişiler olarak damgalandılar.

Pek çok Batılı ülkede coşkuyla yapılan çekişmeli müzakerelerde ve özellikle de akademik bir dergi olan *Signs*’da⁶ konuyla ilgili yazdığım makaleden ve Alman basınına⁷ verdiğim röportajdan sonra, 2015’in Nisan ayında Almanya’da açılan #anneliktenpişmanolmak etiketinin altında yer alan yazılarda, bu iki tür tepki açıkça görülebilir.

Bu yayınların peşinden gelen gergin tartışmaların üzerine, pişman olan annelere yönelik kınamaların yanı sıra bizzat pişmanlık yaşamış anneler tarafından yazılmış teselli edici yığınla açıklama geldi. Ayrıca çok sayıda anne ve kadın, bir bebeğin annesi olmaya veya çocuklarını tek başlarına beslemeye mecbur bırakıldıkları için çektikleri ıstırapı pişman olduklarını söyleyerek açığa vurmanın önemini ortaya koydular. Ebeveyn ve anne bloglarında ve sosyal medyada yayınlanmış yüzlerce metin, toplumun haşın hükmünü ve eleştirisini engellemek için kapalı kapıların arkasında tutulan, di-

5 Annelikten pişmanlığa başa çıkmaya çabalamanın güncel bir örneği, Britanyalı anne ve büyükanne Isabella Dutton tarafından 2013’te yazılan köşe yazısında bulunabilir: <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-2303588/The-mother-says-having-children-biggest-regret-life.html>.

6 Orna Donath, “Regretting Motherhood: A Socio-Political Analysis”, *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, cilt 40, sayı 2, 2015, s. 343-367.

7 Esther Göbel, “Sie wollen ihr Lebenzurück”, erişim tarihi 5.4.2015, <http://www.sueddeutsche.de/gesundheit/unglueckliche-muetter-sie-wollen-ihr-leben-zurueck-1.2419449>.

le gelmeyen duyguları (nihayet veya bir kez daha) ortaya çıkarmak için bu andan faydalandılar.

Almanya’da, aslında “mükemmel anneye” karşı “ilgisiz anne” kavramlarıyla ilişkilenen pişmanlık konusunda yapılan etkili tartışmalar, üstesinden gelinmesi elzem olan çok çeşitli duygularla karşı karşıya olduğumuzu gösterdi; ki bu duygulardan biri de pişmanlıktır. Söz konusu tartışmalar bir şeyin hâlâ kayıp olduğunun, söylenmesi gereken bir şeyin dilimizin ucunda beklediğinin, annelikten pişman olmanın köklü bir tabu olduğuyla ilgili bütün şüpheleri ortadan kaldırıırken o dilimizin ucundaki sözleri içtenlikle duymamız gerektiğinin altını çizdi.

2008-2013 arasında yaptığım araştırma ile, anne olmaktan pişman olan, hatta içlerinden birkaçı büyükanne olmuş, farklı sosyal gruplardan kadınları dinleyerek, söylenmeyenlerin ilk defa söylenmesi için bir imkân oluşturmaya çalıştım.

Bu kitapta kadınların anneliğe giden farklı yollarının izini takip ederek meselenin kaynağına indim, çocuklarını doğurduktan sonra bu kadınların entelektüel-duygusal dünyalarını inceledim ve kimsenin annesi olmak istemedikleri halde çocuklarının annesi olmaları nedeniyle ortaya çıkan çelişki yüzünden, bu kadınların hayatındaki duyguları ve acı verici çatışmaları kavramsallaştırdım. Ayrıca farklı kadınların bu çatışmaları nasıl fark ettiğini ve bunlarla nasıl mücadele ettiklerini araştırdım.

Buna rağmen derdim, tek başına anne olmaktan pişman olunabildiğini teyit etmek değil. Buna odaklanırsak, toplumu rahatlatmış oluruz: Pişman olmayı, anneliğe uyum gösterememiş birinin hatası olarak şahsileştirir ve ilgili kişinin daha çok çaba göstermesi gerektiğini kabul edersek, pek çok Batılı toplumun kadınlara nasıl davrandığını ıskalar ya da